

Το θέμα της χειροτονίας των γυναικών στην προβληματική της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

Μεταπτυχιακό Σεμινάριο: «Η χειροτονία των γυναικών και η ορθόδοξη θεολογία»
ακαδ. έτος 2013/14

Δημήτριος Κεραμιδάς

Εισαγωγικά

Το ζήτημα της χειροτονίας των γυναικών άρχισε να απασχολεί έντονα το χριστιανικό κόσμο κατά τον περασμένο αιώνα, ως συνέπεια της χειραφέτησης των γυναικών σε θεσμικό, ιδεολογικό, κοινωνικό επίπεδο και της ανάδειξης της λεγόμενης “φεμινιστικής θεολογίας”. Με το αίτημα της χειροτονίας επιχειρήθηκε ν’ αποκατασταθεί η ισότητα μεταξύ ανδρών-γυναικών στο λειτουργήμα της ιερωσύνης, ν’ ανανεωθεί η εκκλησιαστική τάξη σύμφωνα με τις κατακτήσεις της νεωτερικότητας (κυρίως με τη Διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων), ν’ αφεθούν στο παρελθόν ανδροκεντρικές προκαταλήψεις που είχαν εισχωρήσει σε θρησκευτικές πρακτικές, να καθιερωθεί η ισότιμη απόδοση των ιερατικών αξιωμάτων και στα δύο φύλα. Όπως ήταν φυσικό, η οικουμενική συνζήτηση ανέδειξε τη διαφορετική αντιμετώπιση του θέματος από τις διάφορες Ομολογίες. Σε ό,τι αφορά την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, η σχετική προβληματική προέκυψε:

1. Ως απάντηση στην άποψη, πως η απαγόρευση της χειροτονίας των γυναικών δεν έχει βιβλική ή δογματική θεμελίωση και η *silentio* που υπάρχει δεν αποκλείει την οδό μιας πιθανής αναθεώρησης του θέματος.
2. Ως αντίδραση στην πρακτική χειροτονία γυναικών που ακολουθούσαν άλλες εκκλησιαστικές παραδόσεις (Λουθηρανική Εκκλησία, Αγγλικανική Κοινωνία) και αποσαφήνιση της επίσημης θέσης της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, ώστε αφενός να ενθαρρυνθεί η σύγκλιση με τις Εκκλησίες εκείνες που δεν προβλέπουν τη χειροτονία των γυναικών (όπως είναι η Ορθόδοξη), αφετέρου να προωθηθεί ο οικουμενικός διάλογος δίχως σύγχυση, αλλά με ξεκάθαρες θεολογικές θέσεις.
3. Τέλος, ως αποκατάσταση του χάσματος μεταξύ του *consensus fidelium* και της επίσημης άποψης για το θέμα, η οποία στο κοινό αίσθημα φαινόταν ξεπερασμένη, ακατανόητη και εκτός του “πνεύματος της εποχής”.

Θα δούμε, λοιπόν, ότι το θέμα της χειροτονίας των γυναικών αντιμετωπίστηκε στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα τόσο σε επίπεδο ποντιφικής διδασκαλίας, όσο και μέσα από το επίσημο διδακτικό σώμα (*magisterium*) το οποίο εκλήθη να το επεξεργαστεί θεολογικά.

Με το παρόν σημείωμα, προσαρμοσμένο στα πλαίσια του εν εξελίξει μεταπτυχιακού σεμιναρίου, θα γίνει μια απόπειρα πανοραμικής επισκόπησης του

ζητήματος, έτσι όπως παρουσιάζεται στα πιο πρόσφατα επίσημα κείμενα του ρωμαιοκαθολικού διδακτικού σώματος, με σκοπό κυρίως:¹ (α) ν' αναλυθεί η σχετική ρωμαιοκαθολική προβληματική. Κάποια χρόνια πριν ο Ν. Ματσούκας είχε επιχειρήσει την πρόβλεψη, πως η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία “αργά η γρήγορα θα υιοθετήσει την ιερωσύνη των γυναικών”². Θα δούμε, λοιπόν, εάν η πρόβλεψη του αιμνήστου δογματολόγου επαληθεύτηκε ή όχι· και (β) να εντοπίσουμε τη θεολογική επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε γύρω από το ζήτημα³.

1. Το “όχι” του πάπα Παύλου ΣΤ΄ (1975)

Στη συνάφεια όσων περιγράψαμε παραπάνω, εντοπίζουμε την πρώτη παπική τοποθέτηση στο πρόσωπο του πάπα Παύλου ΣΤ΄⁴. Αφορμή στάθηκε η αποδοχή των γυναικών στην ιερωσύνη εκ μέρους της Αγγλικανικής Κοινωνίας. Σε απαντητική πιστολή του, στις 30 Νοεμβρίου 1975, στον τότε Αρχιεπίσκοπο του Canterbury, αιδεσ. Frederick D. Coggan (1974-1980), ο ποντίφικας καθιστούσε γνωστή τη θέση της Εκκλησίας της Ρώμης αναφορικά με το «πρόβλημα» – όπως ο ίδιος ανέφερε – της ιερωσύνης των γυναικών, μια πρακτική που, κατά τον ίδιο, δημιουργούσε δυσκολίες στην πορεία καταλλαγής μεταξύ των δύο Εκκλησιών⁵.

¹ Για λόγους πρακτικούς και μεθοδολογικούς, δεν εξετάζεται εδώ η πριν από τη Β΄ Σύνοδο του Βατικανού επίσημη ρωμαιοκαθολική άποψη αναφορικά με τη χειροτονία των γυναικών.

² Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, “Η Ιερωσύνη των γυναικών ως θεολογικό και οικουμενικό πρόβλημα”, στο ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ, *Ορθόδοξη Θεολογία και Οικουμενικός Διάλογος*, Αθήνα 2005, 127.

³ Για το γενικότερο ζήτημα της θέσης της γυναίκας στην Εκκλησία, ήδη ο πάπας ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΓ΄, Εγκύκλιος *Pacem in Terris*, στο *AAS* 55 (1963), 267-268, αναγνώριζε: «την είσοδο της γυναίκας στη δημόσια ζωή». Πρβλ. επίσης Β΄ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ, Διάταγμα *Apostolicam Actuositatem*, *AAS* 58 (1966), 9: «Από τη στιγμή που οι γυναίκες αναλαμβάνουν έναν ολοένα και πιο ενεργό ρόλο σε όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής, είναι μεγάλης σπουδαιότητας η πιο ευρεία συμμετοχή τους στους διάφορους τομείς του ιεραποστολικού έργου της Εκκλησίας». Η Β΄ Σύνοδος του Βατικανού δεν ασχολήθηκε με το θέμα της χειροτονίας των γυναικών, ούτε έκανε κάποια συγκεκριμένη πρόταση για την πιο ενεργή θέση της γυναίκας στη μυστηριακή ζωή. Βέβαια, στη φάση εκείνη η σχετική συζήτηση ήταν ακόμα σε φάση προσδιορισμού και ωρίμανσης. Κατά καιρούς, ωστόσο, σε κάθε περίπτωση μετά τη λήξη της Συνόδου (1965), παρουσιάζονταν αιτήματα, από λαϊκές ή γυναικείες καθολικές οργανώσεις ή ακόμα από μεμονωμένους επισκόπους (κυρίως από χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, των Η.Π.Α., όπου το θέμα είχε βρει μια ευρεία αποδοχή από τις άλλες Ομολογίες), προς την κατεύθυνση της απαλειφής όλων των στοιχείων προκατάληψης εναντίον των γυναικών και την ανάληψης ενός πιο ενεργού λειτουργικά ρόλου πέραν αυτού των μοναστικών ταγμάτων και της οικογένειας (π.χ. στα λειτουργικά αναγνώσματα και την κήρυξη του Ευαγγελίου, στην εκκλησιαστική διοίκηση κτλ.).

⁴ Προηγουμένως, η Επιτροπή για τη Θεία Λατρεία, στην εφαρμογή της λειτουργικής αναγέννησης στο κλίμα της Β΄ Συνόδου του Βατικανού, είχε επαναλάβει την απαγόρευση της χειροτονίας των γυναικών. Βλ. CONGREGAZIONE PER IL CULTRO DIVINO, *Liturgiae instauratione*, στο *AAS* 62 (1970), 692-704. Ωστόσο, ο Παύλος ΣΤ΄ είχε ήδη (1973) συστήσει μια επιτροπή για τη μελέτη του ρόλου της γυναίκας στην Εκκλησία και την κοινωνία. Βλ. Α. POLIA, *Donna e sacerdozio. Indagine storico-teologica degli aspetti antropologici dell'ordinazione delle donne* (διδασκαρική διατριβή), Torino 2005, 79.

⁵ Βλ. *AAS* 68, 1976, 599-600. Πρβλ. Επίσης μετέπειτα *Επιστολή* του ίδιου στις 23 Μαρτίου 1976. Η άποψη του αγγλικανού Αρχιεπισκόπου ήταν εγγύτερη στην πλευρά της ενότητας εν τη ποικιλία των εκκλησιαστικών πρακτικών. Το ύφος της επιστολογραφίας ήταν εξάπαντος εγκάρδιο και ειρηνικό, δείγμα μιας διάθεσης για ειλικρινή αναζήτηση του θέματος στον κοινό πόθο της εκκλησιαστικής ενότητας.

Τρεις είναι οι «πολύ θεμελιώδεις λόγοι» που, κατά τον πάπα Παύλο, καθιστούν αδύνατο για την Καθολική Εκκλησία ν' αποδεχτεί τις γυναίκες στην ιερωσύνη:

1. Το παράδειγμα του Χριστού, έτσι όπως το καταγράφουν οι Γραφές, ο οποίος επέλεξε τους Αποστόλους μονάχα μεταξύ ανδρών.
2. Η διαρκής πράξη της Εκκλησίας, που μιμήθηκε το Χριστό στην επιλογή μόνο ανδρών για την ιερωσύνη.
3. Η εν ισχύ επίσημη διδασκαλία (*magisterium*) της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας που καθόρισε συναφώς, ότι ο αποκλεισμός των γυναικών από την ιερωσύνη είναι σε αρμονία με το σχέδιο του Θεού για την Εκκλησία.

Επομένως, στη φάση αυτή, ο ρωμαίος ποντίφικας ενδιαφέρεται καταρχήν να διατυπώσει την επίσημη θέση της στο θέμα της χειροτονίας των γυναικών, παραπέμποντας στην ήδη διαμορφωμένη εκκλησιαστική πράξη και διδασκαλία, δίχως να προχωρεί σε περαιτέρω θεολογική ανάλυση⁶. Η «τριπλή» επιχειρηματολογία για την αποκλειστική ιερωσύνη των ανδρών – κυρίως η σύνδεση με το παράδειγμα του Χριστού – θα αποτελούσε στη συνέχεια τη βασική πυξίδα πάνω στην οποία θα αναπτυσσόταν η θεολογική αντιμετώπιση του ζητήματος.

2. Η Διακήρυξη *Inter insigniores*

Ύστερα από τα παραπάνω, η Επιτροπή (*Congregatio*) για τη Διδασκαλία της Πίστεως, εκλήθη από τον ποντίφικα να εξηγήσει τη θέση της Εκκλησίας αναφορικά με την αποδοχή των γυναικών στην ιερωσύνη. Εξέδωσε, λοιπόν, το 1976 τη Διακήρυξη *Inter insigniores* γύρω από το ζήτημα της ένταξης των γυναικών στο ιερατικό αξίωμα, στην οποία μπορούμε να εντοπίσουμε μια πιο συστηματική θεολογική ανάπτυξη του ζητήματος⁷. Η Διακήρυξη είναι δομημένη σε έξι θεματικά κεφάλαια: α) ο παράγοντας Παράδοση, β) η στάση του Ιησού, γ) η πράξη των Αποστόλων, δ) το μόνιμο κύρος της συμπεριφοράς του Ιησού και των Αποστόλων, ε) το ιερατικό αξίωμα υπό το φως του μυστηρίου του Χριστού, και στ) το ιερατικό αξίωμα στο μυστήριο της Εκκλησίας.

Πιο αναλυτικά, το κείμενο ξεκινάει (κεφ. 1) με την αναγνώριση του αποφασιστικού ρόλου που διαδραμάτισαν γυναίκες στη ζωή της Εκκλησίας, στο μοναστικό βίο (όπως η αγία Chiara από την Ασίζη, η αγία Αικατερίνη από τη Σίενα, η αγία Τερέζα από την Anila, οι οποίες με την πνευματικότητα και τα κείμενά τους υπήρξαν “Δάσκαλοι” της Εκκλησίας), στο χώρο της ιεραποστολής, του αφιερωμένου βίου, της οικογένειας (είτε με τη διδασκαλία της πίστης, είτε με έργα αγάπης). Από την άλλη, διαπιστώνει τα προβλήματα που δημιούργησε η πρακτική ορισμένων Εκκλησιών της Μεταρρύθμισης να δέχονται γυναίκες στο

⁶ Πράγματι, στη σύντομη επιστολή του προς τον αγγλικανό Αρχιεπίσκοπο, ο Παύλος ΣΤ' δεν παραπέμπει σε καμία διάταξη του Κανονικού Δικαίου, ούτε σε κάποιο βιβλικό ή πατερικό χωρίο.

⁷ Βλ. *AAS* 69 (1977) 98-116.

αξίωμα της ιερωσύνης, γεγονός που ενθάρρυνε τη δημοσιοποίηση ανάλογων αιτήματων και στο ρωμαιοκαθολικό κόσμο, επωφελούμενα μιας ασαφούς ή σε, κάποιο βαθμό, αρνητικής τοποθέτησης έναντι των γυναικών από τη μεσαιωνική και σχολαστική θεολογία.

Στη συνέχεια, η Διακήρυξη προχωράει στην κύρια επεξεργασία του θέματος. Επισημαίνει, ότι - μένοντας πιστή στο ιερατικό “τύπο” που θέλησε να παραδώσει ο Ιησούς και ακολούθησαν οι Απόστολοι - ήδη η αρχαία Εκκλησία είχε αποκλείσει την οδό της χειροτονίας των γυναικών στο βαθμό του πρεσβυτέρου και του επισκόπου (με την εξαίρεση ορισμένων αιρετικών χριστιανικών ομάδων, συνήθεια όμως που γρήγορα και εντόνως αποδοκιμάστηκε από τους Πατέρες της Εκκλησίας), η διαρκής και αμετάβλητη πρακτική διαμόρφωσε μια διαρκή στο πέρασμα των αιώνων παράδοση (που προασπίστηκε και από τις Ανατολικές Εκκλησίες), ώστε η Εκκλησία “δεν αισθάνθηκε την ανάγκη να παρέμβει για να βεβαιώσει ένα αξίωμα που δεν γνώρισε αντίρρηση, ή να υπεραμυνθεί ενός νόμου που δεν αμφισβητείτο”. Επομένως, σύμφωνα με την Επιτροπή, η ομοφωνία μεταξύ Ανατολής και Δύσης σε ό,τι αφορά την ακολουθούμενη πρακτική, καθώς και η μόνιμη - δίχως μεταβολές - τήρηση της αρχής της μη χειροτονίας των γυναικών, ως συμμόρφωση στο θείο θέλημα, καθιστούν έναν καταρχήν λόγο για την απόρριψη αυτών των αιτημάτων.

Το δεύτερο κεφάλαιο της *Inter insigniores* επικεντρώνεται στην, καθοριστική για την κατανόηση του θέματος, στάση του Ιησού. Η Διακήρυξη θα σημειώσει με έμφαση, ότι “ο Ιησούς Χριστός δεν κάλεσε καμία γυναίκα να γίνει μέρος των Δώδεκα. Δεν το έπραξε αυτό, διότι έπρεπε να προσαρμοστεί στις συνήθειες του καιρού Του, καθώς η συμπεριφορά που υιοθέτησε έναντι των γυναικών αντιτίθεται μ’ αυτήν του περιβάλλοντός στο οποίο έδρασε και σηματοδοτεί μια ηθελημένη και γενναία ρήξη”. Ο Χριστός, ήταν κοντά στις γυναίκες καθόλο τον επίγειο βίο του (όπως με τη Σαμαρείτιδα του Ιω. 4,27, την αμαρτωλή του Λκ. 7,37εξ.), αποστασιοποιήθηκε από ορισμένες διατάξεις του μωσαϊκού νόμου προκειμένου να δηλώσει την ισότητα των ανδρών και γυναικών στο γάμο (Μρ. 10,2-11· Μθ. 19,3-9), δέχτηκε γυναίκες στον κύκλο των μαθητών που Τον ακολουθούσαν (Λκ. 8,2-3), ενώ τέλος σε γυναίκες εμφανίστηκε μετά την Ανάστασή Του (Ιω. 20,11-18 και αλλαχού). Η συμπεριφορά του Ιησού, σημειώνει η Διακήρυξη, δεν συνιστά από μόνη της μια επαρκή απόδειξη της απαγόρευσης της χειροτονίας των γυναικών. Ωστόσο, η αποστολή του Χριστού δεν πρέπει να κατανοείται μονάχα από την *ιστορική* ερμηνευτική των κειμένων, αλλά χρειάζεται η συγκέντρωση όλων των *ενδείξεων* εκείνων που επιβεβαιώνουν, ότι ο Ιησούς δεν ανέθεσε σε γυναίκες το ρόλο που είχαν οι Δώδεκα (ως αντιπρόσωποι των δώδεκα φυλών του Ισραήλ, ως καθολική πραγμάτωση αποστολής Του: οι απόστολοι αντιπροσωπεύουν το Χριστό στο λαό και συνεχίζουν το έργο του)⁸.

Η κοινότητα των Αποστόλων, συνεχίζει το κεφ. 3, διατήρησε το παράδειγμα του Ιησού. Μολονότι η Παναγία είχε μια προνομιούχα θέση στη χριστιανική κοινότητα μετά την Ανάληψη, ο δωδέκατος Απόστολος επιλέχθη

⁸ Βλ. ό.π., υποσ. 10.

μεταξύ ανδρών. Το Άγιο Πνεύμα, κατά την Πεντηκοστή, κατέβηκε σε όλους, άνδρες και γυναίκες (Πράξ. 1,14,2,1), αλλά η κήρυξη του Χριστού στον κόσμο έγινε από τον “Πέτρο και τους Ένδεκα” (Πράξ. 2,14). Στην κήρυξη του Ευαγγελίου, οι Απόστολοι - παρότι δεν δεσμεύονταν από τις διατάξεις του ιουδαϊκού Νόμου - δεν συμπεριέλαβαν γυναίκες στο ιερατικό αξίωμα που οι ίδιοι ασκούσαν, αν και υπήρχαν ιέρειες στις εθνικές θρησκείες. Ο Παύλος πληροφορεί ότι είχε γυναίκες *συνεργάτριες* (Ρωμ. 16,3· Φιλ. 4,2-3), σεμνύνεται για την ποιότητα των γυναικών που μετεστράφησαν στο Χριστιανισμό, αλλά διατηρεί τον τίτλο του “συνεργού του Θεού” (Α΄ Κορ. 3,9) *μόνο* για τους άνδρες που ασκούσαν μαζί του το λειτούργημα της κήρυξης του Λόγου του Θεού. Έτσι, καταλήγει η Διακήρυξη, “παρά τον τόσο σημαντικό ρόλο τους τη στιγμή της Ανάστασης, η συνεργασία των γυναικών δε θα αγγίξει ποτέ στον Παύλο την άσκηση της επίσημης και δημόσιας κήρυξης του μηνύματος, που παραμένει αποκλειστική ευθύνη της ιεραποστολής των Αποστόλων”. Άρα, η συμπεριφορά των Αποστόλων είχε πάντοτε για την Εκκλησία ένα **κανονιστικό** κύρος.

Τα παραπάνω επιτρέπουν τη Διακήρυξη να υπογραμμίσει (κεφ. 4) το **μόνιμο** και **διαχρονικό** κύρος της συμπεριφοράς του Ιησού, που δεν οφειλόταν σε κάποια κοινωνική-πολιτιστική ανάγκη, ή σε ευκαιριακούς λόγους: “Κανείς δεν έχει ποτέ αποδείξει - και, αναμφίβολα, είναι αδύνατο να το κάνει - πως αυτή η συμπεριφορά εμπνεόταν μονάχα από κοινωνικο-πολιτιστικούς παράγοντες”. Η ρήξη του Χριστού με το Νόμο, η μη αποδοχή από τους Αποστόλους γυναικών στο αποστολικό σώμα, μολονότι στον ελληνικό κόσμο δεν υπήρχαν τέτοιου είδους διακρίσεις, φανερώνουν, κατά τη Διακήρυξη, μάλλον το αντίθετο. Η άποψη, πως ο Παύλος εμπνεόταν από ανδροκρατούμενες προκαταλήψεις, διαψεύεται από την ίδια την παύλεια διδασκαλία σχετικά με την ισότητα όλων εν Χριστώ (Γαλ. 3,28), είτε με την αναγωγή που κάνει ο ίδιος ο Παύλος στο θείο νόμο, ο οποίος απαγορεύει στις γυναίκες να διδάξουν στις συνάξεις της κοινότητας (Κορ. Α΄, 11,7, περιορισμός που δεν αφορά την άσκηση του προφητικού χαρίσματος). Άρα, στην παύλεια διδασκαλία, η θεμελίωση του αποκλειστικού ιερατικού αξιώματος των ανδρών έχει θεολογική μάλλον, παρά πολιτιστική βάση.

Ακολούθως, η Διακήρυξη εξετάζει το ερώτημα εάν η άσκηση των μυστηρίων, έτσι όπως παραδόθηκαν από το Χριστό μέσω των Αποστόλων, είναι σταθερή, και κατά συνέπεια αμετάβλητη, ή αν υπόκειται στον κανόνα της κοινωνικής προσαρμογής και της εξέλιξης. Εδώ η θέση του *Inter insigniores* είναι κατηγορηματική: “Η Εκκλησία δεν έχει καμία εξουσία επί της **ουσίας** των Μυστηρίων, δηλαδή σε αυτό που ο Κύριος, σύμφωνα με τη μαρτυρία των πηγών της θείας Αποκάλυψης, ήθελε να παραμείνει μυστηριακό σημείο [...] Στην Εκκλησία υφίστατο πάντοτε αυτή η δυνατότητα, ότι δηλαδή στην άσκηση των Μυστηρίων, διατηρώντας αναλλοίωτη την **ουσία** τους, μπορεί να θεσπίσει ή να μεταβάλει αυτό που κρίνει ταιριαστό για τη χρησιμότητά αυτών που τα δέχονται

ή σε σχέση με τα ίδια τα Μυστήρια, σύμφωνα με την μεταβολή των περιστάσεων, της εποχής και του τόπου”⁹.

Δεν είναι, όμως, μόνο η ουσία των μυστηρίων που παραμένει αμετάβλητη, αλλά και ο συμβολισμός των μυστηριακών σημείων. Τα μυστήρια δεν αντικατοπτρίζουν ιστορικά γεγονότα ούτε αναπαράγουν τη διάσταση του κόσμου, αλλά εκφράζουν μια άλλη πραγματικότητα: εντάσσουν τον πιστό στο υπέρτατο Γεγονός της ιστορίας της σωτηρίας, στην παιδαγωγία των Γραφών, στη χάρη που αυτή εμπεριέχει. Τα μυστήρια δεν είναι “καθρέφτες” της ιστορίας, άρα “η προσαρμογή στους πολιτισμούς και στην κάθε εποχή, δεν μπορεί να καταργήσει, στα ουσιώδη σημεία, τη μυστηριακή αναφορά στα ιδρυτικά γεγονότα του Χριστιανισμού” (κεφ. 4). Προκειμένου για την ιερωσύνη, αυτή “δεν είναι ένα απλό διακόνημα ποιμαντικού χαρακτήρα, αλλά εγγυάται τη συνέχεια των λειτουργημάτων που δόθηκαν από το Χριστό στους Δώδεκα, καθώς και των εξουσιών που συνδέονται με αυτά” (κεφ. 4).

Βρισκόμαστε, λοιπόν, στη - σχολαστική - διάκριση μεταξύ (**αναλλοίωτης**) ουσίας των μυστηρίων και μεταβλητής χρησιμότητάς τους. Ερωτάται: η χειροτονία ιερέων μονάχα μεταξύ των ανδρών αφορά την ουσία της ιερωσύνης ή τη μεταβλητή χρησιμότητά της; Έχοντας υπόψη το κεφ. 2, η Διακήρυξη θέλει εδώ να ανυψώνει την “ανδρική έκφραση” της ιερωσύνης σε αμετάβλητη ουσία του ιερού αυτού μυστηρίου. Σε τελική ανάλυση: “η ίδια η Εκκλησία, μέσω του διδακτικού της σώματος, μπορεί να διακρίνει αυτό που μπορεί ν’ αλλάξει και αυτό που παραμένει αμετάβλητο. Όταν θεωρεί, πως δεν μπορεί να δεχτεί αλλαγές, το πράττει γνωρίζοντας πως είναι συνδεδεμένη με τον τρόπο που ενήργησε ο Χριστός”. Τελικά, “Αυτή η πράξη της Εκκλησίας ενδύεται μιας κανονιστικής ισχύος” (κεφ. 4).

Η μέθοδος που επιλέγει η *Inter insigniores* δεν είναι αποδεικτική, αλλά **αναλογική**, που σημαίνει: ό,τι ακολουθεί η Εκκλησία στη μυστηριακή της ζωή το πράττει ως αναλογία στην πίστη ότι έτσι έπραξε ο ίδιος ο Χριστός και ό,τι φανερώνει το μυστήριο δεν μεταβάλλεται με βάση την ιστορική εξέλιξη, αλλά αντιπροσωπεύει το Γεγονός της σωτηρίας. Αναλογικός και αντιπροσωπευτικός είναι, επίσης, ο χαρακτήρας του ιερατικού αξιώματος. Ο ιερέας δεν ασκεί το λειτούργημά του *in propria persona* (δηλ. ως άνδρας), αλλά ως *persona Christi* και *persona Ecclesiae*, ως εικόνα του Χριστού και της Εκκλησίας: “ο ιερέας είναι ένα σημείο, του οποίου η υπερφυσική εγκυρότητα προέρχεται από τη χειροτονία που έλαβε. Ωστόσο, κάθε σημείο πρέπει να είναι καταληπτό έτσι ώστε οι πιστοί να το αναγνωρίζουν εύκολα [...] Τα μυστηριακά σημεία - λέει ο Θωμάς ο Ακινάτης - αντιπροσωπεύουν αυτό που σημαίνουν χάρη σε μια φυσική ομοιότητα” (κεφ. 5). Δοθέντος ότι η “Ενσάρκωση του Λόγου έγινε σύμφωνα με το αρσενικό γένος” μια “φυσική ομοιότητα πρέπει να υπάρχει μεταξύ του Χριστού και του λειτουργού του”. Αυτό δεν αφαιρεί το γεγονός, πως η ιερωσύνη είναι προς όφελος όλης της ανθρωπότητας “τόσο των γυναικών όσο και των

⁹ Ό.π., κεφ. 4. Οι παραθέσεις εδώ είναι αυτούσιες, αντίστοιχα, από: Πίος ΙΒ΄, *Sacramentum Ordinis*, §5· Σύνοδος του Τριδέντου, κεφ. 2, στο DENZINGER-SCHÖNMETZER, *Enchiridion symbolorum*, αρ. 1728.

ανδρών”, διότι το γεγονός, ότι ο Χριστός ήταν ο μονογενής Υιός του σημαίνει, ότι “δεν υπάρχει πλέον άνδρας και γυναίκα·πράγματι, όλοι είναι ένα εν Χριστώ” (κεφ. 5· πρβλ. Γαλ. 3,28). Όντας ο Χριστός ο Νυμφίος της Εκκλησίας, ό,τι αναφέρεται σε Αυτόν αφορά *όλη* την Εκκλησία. Ο Χριστός είναι το σύμβολο που εκφράζει τη βαθιά ενότητα μεταξύ άνδρα και γυναίκα, συμφώνως με το μυστήριο του Θεού. Έτσι, ο ιερέας “κυρίως όταν προίσταται των λειτουργικών και μυστηριακών συνάξεων, αντιπροσωπεύει εξίσου την Εκκλησία: ενεργεί στο όνομά της, με την πρόθεση να πράξει αυτό που η Εκκλησία πράττει”, Προσεύχεται εξ ονόματος όλων, στην Ευχαριστία προσφέρει τη θυσία όλης της Εκκλησίας. Γι’ αυτούς τους λόγους, είναι κατανοητή η πρόθεση της Εκκλησίας να χειροτονεί ιερείς μονάχα μεταξύ ανδρών και ότι οι ενστάσεις που προκύπτουν σήμερα είναι μια ευκαιρία για μια ενδελεχή και βαθύτερη ερμηνεία του ειδικού ρόλου των πρεσβυτέρων και των επισκόπων στο εκκλησιαστικό σώμα, οι οποίοι είναι ταυτόχρονα μέλη της κοινότητας αλλά διακρίνονται από αυτήν ως προς τις ιερατικές πράξεις που συμβολικά εικονίζουν το Χριστό (κεφ. 5)¹⁰. Η άσκηση, κατά συνέπεια, του ιερατικού αξιώματος από άνδρες δε δηλώνει κανενός είδους υπεροχή έναντι των γυναικών, αλλά μια *de facto* διαφορετικότητα στο πεδίο του λειτουργήματος και της διακονίας.

Τέλος, (κεφ. 6) το *Inter insigniores* τονίζει, πως “οι ανθρωπιστικές επιστήμες, όσο πολύτιμη κι αν είναι η συμβολή τους στο γνωστικό τους χώρο, δεν επαρκούν, διότι δεν μπορούν να φθάσουν την πραγματικότητα της πίστης [...] η Εκκλησία είναι μια κοινωνία διαφορετική από τις άλλες κοινωνίες, μοναδική ως προς τη φύση και τις δομές της [...] Γι’ αυτό το λόγο δε βλέπει, πώς μπορεί να προτείνει την είσοδο των γυναικών στην ιερωσύνη, βάσει της ισότητας των δικαιωμάτων του ανθρωπίνου προσώπου, ισότητα που ισχύει και για τους χριστιανούς [...] (κάτι τέτοιο) θα σήμαινε την πλήρη παραγνώριση της φύσης του ιερατικού αξιώματος και την αντιμετώπισή του ως ένα δικαίωμα”.

Συνοψίζοντας, οι βασικές θέσεις της *Inter insigniores* είναι οι ακόλουθες:¹¹

1. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία ποτέ δεν χειροτόνησε στην τάξη των πρεσβυτέρων και των επισκόπων γυναίκες¹².
2. Η Εκκλησία μένει πιστή στο “κανονιστικό” παράδειγμα του Ιησού και την πράξη των Αγίων Αποστόλων.

¹⁰ Ενδιαφέρον έχει η ερμηνευτική τοποθέτηση του θέματος στη θεολογία των μυστηρίων, ιδίως η χρήση του εικονικού-αντιπροσωπευτικού δεσμού μεταξύ ιερά/λειτουργού και Χριστού. Οι βιβλικές και πρωτοχριστιανικές βάσεις αυτής της εκκλησιολογίας είναι προφανείς. Εδώ η Διακήρυξη παραπέμπει στον Κυπριανό Καρθαγένης, στο Θωμά Ακινάτη, καθώς και στα κείμενα της Β΄ Συνόδου του Βατικανού (Διάταξη *Lumen Gentium*, Διάταξη *Sacrosanctum Concilium* και Διάταγμα *Presbyterorum Ordinis*).

¹¹ Ως “πηγές” για την ανάπτυξη της σχετικής διδασκαλίας, η Διακήρυξη θεωρεί τη Γραφή και την Παράδοση - δηλ. την τη εξ’ Αποκαλύψεως αλήθεια, που είναι ο μόνος αυθεντικός κανόνας ερμηνείας της εκκλησιαστικής διοίκησης. Βλ. επίσης το *Σχόλιο* επί της Διακήρυξης στο *L’Osservatore Romano* 28 Ιανουαρίου 1973, 3.

¹² Προφανώς, δια της *σιωπής*, η Διακήρυξη δεν θέτει εμπόδια για τη χειροτονία γυναικών στο βαθμό των διακονιστών.

3. Η διαχρονική εκκλησιαστική παράδοση, ανατολική και δυτική, τηρεί το παράδειγμα του Χριστού και το θέλημα του Θεού για την Εκκλησία ως κανόνα. Η ιερωσύνη των ανδρών ανήκει στη αμετάβλητη ουσία του μυστηρίου της ιερωσύνης και όχι στα μεταβλητά στοιχεία της.
4. Ο Ιησούς - Νυμφίος και Κεφαλή της Εκκλησίας - είναι το ιερατικό υπόδειγμα και η εικόνα που ακολουθεί το εκκλησιαστικό σώμα. Ο Χριστός ως “άνδρας”, κατά την ανθρωπότητα, εξυψώνει την ιερωσύνη στην μυστηριακή οικονομία της σωτηρίας για χάρη όλης της ανθρωπότητας. Κατ’ αναλογία, ο ιερέας/εικόνα του Χριστού οφείλει να προέρχεται από τους άνδρες, διαφορετικά καταργείται η συμβολική-αντιπροσωπευτική ισχύς του ιερατικού αξιώματος.
5. Η ιερωσύνη δεν είναι δικαίωμα, αλλά δώρο του Θεού. Αφορά την πίστη και γι’ αυτό είναι ριζικά ανόμοια από την “ανθρωπιστική” συζήτηση γύρω από τα δικαιώματα των γυναικών.

3. Η Αποστολική Επιστολή *Ordinatio Sacerdotalis* του Ιωάννη Παύλου Β΄

Οι επεξηγήσεις του *Inter insigniores* θεωρήθηκαν επαρκείς και δεν υπήρξαν περαιτέρω επίσημες παρεμβάσεις. Θα περάσει σχεδόν μια εικοσαετία μέχρι, την Πεντηκοστή του 1994, ο πάπας Ιωάννης Παύλος Β΄, να εξαποστείλει την Αποστολική Επιστολή *Ordinatio Sacerdotalis* αναφορικά με την αποκλειστική ιερωσύνη των ανδρών¹³. Σ’ αυτήν επανέλαβε τόσο τη θέση του προκατόχου του πάπα Παύλου ΣΤ΄ γύρω από την τριπλή επιχειρηματολογία (παράδειγμα Χριστού, αδιάκοπη εκκλησιαστική πράξη, διδασκαλία του επίσημου διδακτικού σώματος) όσο και το περιεχόμενο της Διακήρυξης *Inter insigniores*, ενώ υπενθύμισε την παράδοση της αδιάλειπτης αποκλειστικής ιερωσύνης των ανδρών, που διατηρείται πιστά και από τις Ανατολικές Εκκλησίες (§1).

Ακολούθως, ο Ιωάννης Παύλος τόνιζε, ότι το παράδειγμα του Χριστού να επιλέξει Αποστόλους από το ανδρικό φύλο δεν προέκυψε από κοινωνικούς ή πολιτιστικούς παράγοντες της εποχής Του, αλλά εμπεριείχε μια θεολογικά θεμελιωμένη ανθρωπολογία που παραδόθηκε στην Εκκλησία και ενσωματώθηκε πλήρως στην Παράδοσή της. Το ότι ο Χριστός δεν διάλεξε γυναίκες ως Αποστόλους δε σημαίνει, επισημαίνει ο πάπας, ότι το έπραξε δεσμευόμενος από τις κοινωνικές, δικαιοσύνη και πολιτιστικές συνθήκες της τότε κοινωνίας, αλλά έδρασε με ελεύθερο και κυρίαρχο τρόπο (βλ. Μρ. 3, 13-14)¹⁴ σε ενότητα με τον Πατέρα εν Αγίω Πνεύματι (βλ. Πράξ. 1,2). Η χριστιανική Εκκλησία πάντα αναγνώρισε ως μόνιμο κανονιστικό πρότυπό της την επιλογή του Κυρίου να

¹³ Αφορμή για την Επιστολή υπήρξε το γεγονός ότι «μολονότι η διδασκαλία σχετικά με την ιερατική χειροτονία που αφορά μονάχα τους άνδρες διατηρήθηκε από τη συνεχή και παγκόσμια παράδοση της Εκκλησίας και διδάχθηκε με σταθερότητα από το διδακτικό σώμα (*magisterium*) στα πιο πρόσφατα κείμενα, παρόλ’ αυτά στην εποχή μας, σε διάφορα μέρη, αυτή η διδασκαλία θεωρείται συζητήσιμη, ή ακόμα αποδίδει στην απόφαση της Εκκλησίας να μην δεχτεί γυναίκες προς την ιερωσύνη αιτίες καθαρά κανονιστικές» [§4].

¹⁴ Πρβλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΥΛΟΣ Β΄, Αποστολική Επιστολή *Mulieris dignitatem*, (15 Αυγούστου 1988), v. 26.

διαλέξει δώδεκα Αποστόλους μεταξύ ανδρών και να τους τοποθετήσει ως θεμέλιο της Εκκλησίας (§2· πρβλ. Α΄ Τιμ. 3,1· Β΄ Τιμ. 1,6· Τιτ. 1,5). Η ανάδειξη, ωστόσο, από τον ίδιο το Χριστό, της αξιοπρέπειας και της κλήσης των γυναικών ήταν μια χειρονομία που ερχόταν σε αντιπαράθεση με τα κυρίαρχα ήθη και συνήθειες της εποχής Του (§2) που κατέστησε την παρουσία και το ρόλο των γυναικών στη ζωή και την αποστολή της Εκκλησίας, έστω όχι συνδεδεμένο με το ιερατικό λειτούργημα, ένα αγαθό αναγκαίο και αναντικατάστατο (§3). Ακολούθως ο πάπας υπενθυμίζει, πως τόσο η Καινή Διαθήκη όσο και η ιστορία της Εκκλησίας επαληθεύουν την παρουσία γυναικών που υπήρξαν αληθινές μαθήτριες και μάρτυρες του Ιησού στο χώρο της οικογένειάς, της κοινωνικής δράσης, της αφιέρωσης στο Θεό και το Ευαγγέλιό Του. «Πρόκειται – λέει – για άγιες μάρτυρες, παρθένες, μητέρες οικογενειών, που με κουράγιο έδωσαν μαρτυρία της πίστης τους και δίδαξαν τα παιδιά τους υπό το πνεύμα του Ευαγγελίου, μεταδίδοντάς τους την πίστη και την παράδοση της Εκκλησίας» (§3). Σε τελική ανάλυση, μεγαλύτερο χάρισμα – ακόμα και από την ιερωσύνη – είναι αυτό της αγάπης. «Οι υψηλότεροι της Βασιλείας των ουρανών δεν είναι οι λειτουργοί, αλλά οι άγιοι» (§4· πρβλ. *Inter insigniores*, κεφ. 6).

Προς επίρρωση των παραπάνω, η παπική Επιστολή αναφέρει, ότι ούτε η Παναγία, Μητέρα του Θεού και της Εκκλησίας έλαβε το λειτούργημα που είχαν οι Απόστολοι ούτε το ιερατικό αξίωμα. Αυτό βέβαια δε σημαίνει, πως ο αποκλεισμός από την ιερωσύνη συνιστά κάποιου είδους περιθωριοποίηση ή υποβάθμιση της αξιοπρέπειας των γυναικών, αλλά την πιστή τήρηση της οικονομίας του σοφού Θεού για τον κόσμο (§3).

Κλείνοντας ο πάπας αναφέρει (§4):

*Ως εκ τούτου, προκειμένου να διαλύσω κάθε αμφιβολία γύρω από ένα ζήτημα μεγάλης σπουδαιότητας που αφορά την ίδια τη θεία σύσταση της Εκκλησίας, δυνάμει του λειτουργήματός μου να στηρίζω τους αδελφούς μου, διακηρύσσω, ότι η Εκκλησία δεν έχει επ' ουδενί τρόπο την εξουσία (facultatem) να παράσχει στις γυναίκες ιερατική χειροτονία και ότι αυτή η απόφαση θα πρέπει να τηρείται ως **οριστική** (definitive tenendam) απ' όλους τους πιστούς της Εκκλησίας.*

Η παρέμβαση του πάπα Ιωάννη Παύλου Β΄ είναι σημαντική για τρεις, κατά την άποψή μου, λόγους – έναν κανονιστικό και δύο θεολογικούς: ο πρώτος αφορά τον τελικό ή, καλύτερα, «οριστικό» χαρακτήρα της καταληκτικής απόφασής υπέρ της αποκλειστικής χειροτονίας των ανδρών. Εδώ ο πάπας, εφαρμόζει το, με βάση το Λκ. 22,32, δικαίωμά του να «στηρίζει τους αδελφούς του» – δηλ. να ασκεί μια διευρυμένη πνευματική και κανονιστική δικαιοδοσία επί του εκκλησιαστικού σώματος – αποφαινεται με αυθεντικό τρόπο επί του θέματος και εντάσσει τη μη χειροτονία των γυναικών στο πλαίσιο της κανονικής ισχύος της επίσημης εκκλησιαστικής διδασκαλίας. Επομένως, καμία διαφορετική θέση πέραν αυτής που εξέφρασε πρώτος ο Παύλος ΣΤ΄, επεξεργάστηκε θεολογικά η Διακήρυξη *Inter insigniores* και ο ίδιος τώρα επιβεβαιώνει δεν

μπορεί να γίνει αποδεκτή από το σώμα της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, καθώς αντιβαίνει την επίσημη διδασκαλία, την εκκλησιαστική πράξη και προπαντός το ίδιο το θέλημα του Χριστού. Ο λόγος που ενδεχομένως ώθησε τον ρωμαίο ποντίφικα να προχωρήσει στην οριστική διευθέτηση του θέματος ήταν, πιθανόν, το γεγονός ότι μόλις λίγες εβδομάδες πριν (22 Μαρτίου 1994) είχε γίνει η πρώτη χειροτονία γυναίκας από την Αγγλικανική Εκκλησία της Αγγλίας, ενώ υπήρχε η αίσθηση ότι ορισμένοι καθολικοί επίσκοποι ήταν έτοιμοι να πράξουν το ίδιο, με το επιχείρημα, πως μια τέτοια πράξη ήταν αυτοδικαίως έγκυρη θείω δικαίω¹⁵.

Το δεύτερο αξιοσημείωτο στοιχείο της Επιστολής, στο πλαίσιο της θεολογικής κατανόησης του θέματος, είναι η διάκριση που γίνεται μεταξύ **Αποστόλων** και **μαθητών**. Ο Ιησούς επέλεξε τους Απόστολους αποκλειστικά μεταξύ ανδρών κι αυτούς έθεσε ως θεμέλια της Εκκλησίας. Η ιερατική εξουσία δόθηκε στην Εκκλησία δια των Αποστόλων, διατηρείται στην εκκλησιαστική παράδοση διαμέσου της αποστολικής διαδοχής και συνδέει την ιερωσύνη με την εκλογή ιερέων *αποκλειστικά* μεταξύ ανδρών. Το ιερατικό αξίωμα που έλαβαν οι Απόστολοι δεν μπορεί να εξασκηθεί από κανένα άλλο μέλο της Εκκλησίας, παρά μονάχα από τους Απόστολους και όσους τους διαδέχθηκαν στο ιερατικό λειτουργήμα (§2· Πρβλ. *Κώδικα Κανονικού Δικαίου*, §1024 και *Κατήχηση Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας*, §1577-1578)¹⁶. Ευρύτερο, αντίθετα, είναι το χάρισμα της μαθητείας. Ο Ιησούς είχε τόσο μαθητές όσο και μαθήτριες. Οι τελευταίες πάντοτε είχαν ένα σημαντικό ρόλο στην Εκκλησία: μαθήτευσαν οι ίδιες του Ευαγγελίου, αλλά και το δίδαξαν είτε στο χώρο της κοινωνίας και της οικογένειας, είτε σ' αυτόν της αφιέρωσης – του μοναστικού βίου θα λέγαμε. Οι γυναίκες μαθήτριες υπήρξαν πάντοτε ένα αναντικατάστατο χάρισμα/αγαθό που πλούτιζε την Εκκλησία, δίχως ο ρόλος του να προϋποθέτει το ιερατικό αξίωμα¹⁷.

Τέλος, ο Ιωάννης Παύλος διακρίνει το αίτημα για τη χειροτονία των γυναικών – το οποίο το βλέπει μάλλον ως επακόλουθο μιας περιρρέουσας

¹⁵ Βλ. POLIA, *Donna e sacerdozio*, 20-21.

¹⁶ Η §1577 της Κατήχησης της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας ορίζει ότι: “λαμβάνει έγκυρα την ιερή χειροτονία αποκλειστικά ο βαπτισθείς γένους αρσενικού. Ο Κύριος Ιησούς διάλεξε άνδρες για να διαμορφώσει το κολέγιο των δώδεκα Αποστόλων και οι Απόστολοι έπραξαν το ίδιο όταν επέλεξαν τους συνεργάτες τους [...] Η Εκκλησία θεωρεί τον εαυτό της δεσμευμένο από την επιλογή του ιδίου του Κυρίου. Γι' αυτό το λόγο η χειροτονία των γυναικών δεν είναι δυνατή”, ενώ η §1578 επεξηγεί περαιτέρω, πως “κανείς δεν έχει το δικαίωμα να λάβει το μυστήριο της Χειροτονίας. Πράγματι, κανείς δεν μπορεί να χορηγήσει στον εαυτό του αυτό το αξίωμα”.

¹⁷ Παρόμοια διάκριση μεταξύ ιερατικού λειτουργήματος και χαρίσματος - δίχως διάκριση ως προς την αγιότητα - είχε εκφράσει ο Ιωάννης Παύλος και στην Αποστολική Προτροπή *Christifideles Laici* (30 Δεκεμβρίου 1988), όπου τόνιζε τα ακόλουθα: “Δυνάμει του Βαπτίσματος και του Χρίσματος, η γυναίκα - όπως και ο άνδρας - μετέχει του τριπλού αξιώματος του Ιησού Χριστού ιερέα, προφήτη και βασιλέα και επομένως δύναται να συμμετάσχει του θεμελιώδους ιεραποστολικού έργου της Εκκλησίας: του ευαγγελισμού. Από την άλλη πλευρά, στην εκπλήρωση ακριβώς του ιεραποστολικού της έργου, η γυναίκα έχει κληθεί να πραγματώσει τα “δώρα” της: καταρχήν, το δώρο που είναι η ίδια η ατομική αξιοπρέπεια, διαμέσου της κήρυξης και της μαρτυρίας της ζωής· εν συνεχεία, τα δώρα που συνδέονται με την κλήση της ως γυναίκας. Στη συμμετοχή, ωστόσο, στη ζωή και την αποστολή της Εκκλησίας, η γυναίκα δεν μπορεί να λάβει το μυστήριο της χειροτονίας και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να εκπληρώσει τα λειτουργήματα που ανήκουν στο ιερατικό αξίωμα [...] Βρισκόμαστε στο πεδίο των λειτουργημάτων, όχι της αξιοπρέπειας και της αγιότητας. Πρέπει, επομένως, να πούμε πως: παρότι η Εκκλησία διαθέτει μια ιεραρχική δομή, αυτή η δομή είναι ολότελα ταγμένη στην αγιότητα των μελών του Χριστού” (ν. 27).

εκκοσμιευμένης ιδεολογικής νοοτροπίας – από τη «θεία» σύσταση της Εκκλησίας. Η Εκκλησία δε συστήθηκε από το Χριστό με βάση κοινωνικές, ιδεολογικές ή άλλες ανάγκες. Η εκλογή των Αποστόλων από το Χριστό υπήρξε ελεύθερη από πολιτιστικούς παράγοντες, σε ορισμένες δε περιπτώσεις αντιπαρατέθηκε με αυτές (η ίδια η καταξίωση των γυναικών από το Χριστό υπήρξε μια μορφή αντίθεσης με την επικρατούσα τότε κοινωνική λογική). Συνεπώς, η θεία, **απευθείας από το Χριστό**, επιταγή για την οργάνωση της Εκκλησίας – και άρα η μη χειρονομία των γυναικών – θα πρέπει ν’ αναζητηθεί όχι σε κάποιου είδους κοινωνική ανάγκη που «δέσμευσε» το Χριστό στην επιλογή των Αποστόλων αποκλειστικά μεταξύ ανδρών, αλλά στο ελεύθερο θέλημά Του να επιλέξει άνδρες Αποστόλους. Τούτη τη θεία εκλογή οφείλει ν’ ακολουθεί πιστά η εκκλησιαστική παράδοση - κατά τον τότε καρδ. J. Ratzinger “η οντότητα των δώδεκα αποστόλων είναι το κανονιστικό υπόδειγμα κάθε ιερατικού αξιώματος” το οποίο η δυτική Εκκλησία κατανοεί, ζει εν πίστει και γι’ αυτό “υποτάχθηκε” σ’ αυτό ήδη από τη σύστασή της¹⁸.

Η *Σημείωση* που συνοδεύει τη δημοσίευση της Επιστολής στο επίσημο όργανο της Αγίας Έδρας, *L’Osservatore Romano*, προχωρεί περαιτέρω, τονίζοντας, ότι από τη στιγμή που η ιερωσύνη είναι μια ουσιαστική πραγματικότητα της εκκλησιαστικής δομής και δύναμει της “θείας” σύστασης της Εκκλησίας, η αποκλειστική χειροτονία των ανδρών είναι θείου και όχι εκκλησιαστικού δικαίου και αποκτά δογματικό χαρακτήρα που δεσμεύει οριστικά την Εκκλησία: “δεν πρόκειται, επομένως, λέει η *Σημείωση*, για μια καινούρια δογματική διατύπωση, αλλά για μια διδασκαλία που δίδαξε το διδακτικό σώμα με οριστικό τρόπο [...] όχι ως μια πιθανή υπόθεση, ούτε ως κάποια πειθαρχική διάταξη, αλλ’ ως μια μετά βεβαιότητας αληθινή διδασκαλία”¹⁹.

Με βάση την *analogiae* και *sequela Christi*, η αξίωση για τη χειροτονία των γυναικών δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή, διότι κάτι τέτοιο θα σήμαινε, πως το θείο θέλημα μπορεί να υποτάσσεται στο ανθρώπινο με βάση τις κάθε φορά κοινωνικές ανάγκες.²⁰ Οφείλει κανείς να παρατηρήσει, ότι η λογική συνοχή της σκέψης αυτής είναι ελκυστική: αν ο Χριστός διάλεξε άνδρες Αποστόλους, τότε η επιλογή γυναικών για την ιερωσύνη θα σχετικοποιούσε και θα έθετε εν αμφιβόλω την ίδια την **εγκυρότητα του θείου θελήματος!** Γι’ αυτό και προθύμως ο Ratzinger υπογραμμίζει την αιτιατή σχέση μεταξύ του ιερατικού αξιώματος και του Χριστού (απορρίπτοντας την άποψη, πως η ιερατική τάξη προέκυψε μέσα από μια, μεταγενέστερη και ανεξάρτητη του Χριστού, ιστορική

¹⁸ Βλ. J. RATZINGER, “La Lettera Apostolica *Ordinatio Sacerdotalis*”, στο *L’Osservatore Romano* 8 Ιουνίου 1994, 1.

¹⁹ *Nota di presentazione alla Ordinatio Sacerdotalis*, στο *L’Osservatore Romano* 30-31 Μαΐου 1994, 4.

²⁰ Τη θέση περί διαφοράς μεταξύ φυσικών και εκκλησιαστικών δικαιωμάτων θα την επαναλάβει ο Ιωάννης Παύλος και αργότερα: “Δίχως αμφιβολία, η αξιοπρέπεια των γυναικών - που πρέπει ν’ αναδειχθεί πάντοτε και ακόμα περισσότερο - είναι μεγάλη! Αλλά τα ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα του προσώπου είναι διαφορετικής φύσης σε σχέση με τα δικαιώματα, τα καθήκοντα, τα λειτουργήματα του εκκλησιαστικού διακονήματος”. ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΥΛΟΣ Β’, “La Chiesa, sacramento universale di salvezza”, στο *L’Osservatore Romano* 21 Νοεμβρίου 1999, 5.

εξέλιξη), αλλά και τη **δογματική σημασία** της διδασκαλίας της μη χειροτονίας των γυναικών: “το αντικείμενο αυτής της πράξης [σ.σ. *Ordinatio Sacerdotalis*] είναι ο καθορισμός μιας διδασκαλίας που διδάχθηκε ως οριστική και επομένως δεν επιδέχεται αλλαγής [...] καθιστά σαφή, με την αποστολική αυθεντία του Αγίου Πατέρα, μια βεβαιότητα που πάντοτε υφίστατο στην Εκκλησία”²¹. Τελικά, η διδασκαλία περί της μη χειροτονίας των γυναικών εξυψώνεται *mutatis mutandis* σε δογματική αλήθεια, αφού η τήρηση της αποκλειστικής χειροτονίας των ανδρών είναι σύμφωνη τόσο με την πίστη και παράδοση της Εκκλησίας και την απευθείας υπακοή στο θέλημα του Χριστού, όσο και με τα θεμελιώδη συστατικά στοιχεία της Εκκλησίας. Θα πει σχετικά ο γερμανός θεολόγος: “Εδώ δεν έχουμε να κάνουμε με ιεραρχία εναντίον δημοκρατίας, αλλά με υπακοή εναντίον δικτατορίας”²². Ως δικτατορία εννοείται η νοοτροπία που βλέπει το διαχωρισμό των φύλων χρηστικά (*functional*). Με την κατηγορία ενός αρχαϊκού πατριαρχισμού, το γυναικείο φύλο εξετάζεται όχι μυστηριακά, ως προς την αιτία και το σκοπό της δημιουργίας του, αλλά χρηστικά και γι’ αυτό επιζητεί την εξωτερική καταξίωσή του²³.

4. Συζητήσεις μετά την *Ordinatio Sacerdotalis*

Ερώταται, ωστόσο: εάν η μη χειροτονία των γυναικών επιβάλλεται από την εκκλησιαστική Παράδοση, δύναται η τελευταία να διαμορφώσει στην πράξη ένα νέο έθος διαφορετικό από τα παραδεδομένα; Με άλλα λόγια, μπορεί στο μέλλον η Παράδοση της Εκκλησίας να θεμελιώσει *de facto* τη δυνατότητα της χειροτονίας των γυναικών; Με βάση τη διατύπωση του Ιωάννη Παύλου το ζήτημα έχει κλείσει οριστικά. Αλλά και στην Απάντησή της (*Responsum*) σε “αμφιβολία” (*dubium*) αναφορικά με το αλάθητο ή όχι κύρος του *Ordinatio Sacerdotalis*, η Επιτροπή για τη Διδασκαλία της Πίστεως προχώρησε στην ακόλουθη επεξήγηση:

Αμφιβολία: Εάν η διδασκαλία, σύμφωνα με την οποία η Εκκλησία δεν έχει την εξουσία (*facultatem*) να παράσχει στις γυναίκες την προς την ιερωσύνη χειροτονία, όπως προτείνεται στην Αποστολική Επιστολή *Ordinatio Sacerdotalis*, πρέπει να θεωρείται οριστική αλλά και να συγκαταλέγεται στο *fidei depositum*.

Απάντηση: Ναι.

²¹ RATZINGER, “La Lettera Apostolica *Ordinatio Sacerdotalis*”, 6.

²² Ο.π., 6.

²³ Ο.π., 1. Κάνοντας το διαχωρισμό μεταξύ μυστηριακής και χρηστικής ανθρωπολογίας, ο Ratzinger θέτει σωστά το θέμα σε ανθρωπολογική βάση: είναι σημαντικό να εξεταστεί, υπό το πρίσμα της χριστιανικής πίστης, η ανθρωπολογική θέση της γυναίκας στη ζωή της Εκκλησίας, η σχέση άνδρα-γυναίκας εντός της Εκκλησίας, το θέμα της συμβολικής σημασίας της σεξουαλικότητας και του σώματος κτλ. Από την άλλη, φαίνεται ν’ αφήνεται εκκρεμές το ερώτημα: πώς είναι δυνατόν η εκκλησιαστική/μυστηριακή προτεραιότητα του ανθρώπου – που ορθά αντιπαράκειται με την χρηστική/εκκοσμικευμένη – ν’ αποκλείει την ανάληψη κάποιου ιερατικού αξιώματος; Πώς η μυστηριακά καταξιωμένη γυναίκα αποκλείεται του ιερατικού λειτουργήματος; Η χειροτονία των γυναικών σημαίνει απλά τη “χρηστική” επιβεβαίωσή της ή μήπως εμπεριέχει και μια βαθύτερη μυστηριακή πραγματικότητα που η Εκκλησία οφείλει να διαισθανθεί;

Η συγκεκριμένη διδασκαλία αξιώνει την οριστική τήρησή της, καθώς, θεμελιωμένη στο γραπτό λόγο του Θεού και έχοντας διαρκώς τηρηθεί και εφαρμοστεί στην παράδοση της Εκκλησία, από την απαρχή της, έχει αλαθήτως προταθεί από την εκκλησιαστική διδασκαλία. Στις παρούσες περιστάσεις, ο ποντίφικας [...] πρότεινε την ίδια διδασκαλία με μια επίσημη διατύπωση, βεβαιώνοντας κατηγορηματικά αυτό που πρέπει να τηρείται πάντοτε, παντού και απ' όλους τους πιστούς, ως ανήκον στο *fidei depositum*.²⁴

Μέχρι τη στιγμή που δημοσιεύτηκε η *Απάντηση*, υπογεγραμμένη από το καρδ. J. Ratzinger, δεν είχε γίνει ακόμα λόγος για το **αλάθητο** κύρος της διδασκαλίας γύρω από τη μη χειροτονία των γυναικών με αποτέλεσμα ορισμένοι να θεωρούν, πως το θέμα είναι θεολογικά “συζητήσιμο” ή ό,τι αφορά το πειθαρχικό και όχι δογματικό δίκαιο της Εκκλησίας²⁵. Με την παρέμβαση αυτή η Επιτροπή, έχοντας υπόψη την *Ordinatio Sacerdotalis*, ανοίγει έναν νέο ερμηνευτικό ορίζοντα: συνδέει απευθείας τη χειροτονία με τη βιβλική διδασκαλία και την εξ' αποκαλύψεως αλήθεια - έτσι όπως φανερώνεται στο παράδειγμα του Ιησού - και κατά συνέπεια ανάγει το μυστήριο της χειροτονίας στο πεδίο της οριστικής, παντοτινής - και άρα αλάθητης - δογματικής ισχύος. Η ερμηνευτική θέση εδώ είναι ξεκάθαρη: εκκλησιαστική πράξη, πίστη/δόγμα, Γραφή και Παράδοση βρίσκονται σε μια σχέση αλληλεξάρτησης. Η χειροτονία ανήκει στο θείο δίκαιο (ο τρόπος και η μορφή της ιερωσύνης παραδόθηκε απευθείας από το Χριστό, δεν καθορίστηκε από την Εκκλησία)²⁶ και, μολονότι δεν αποτελεί από μόνη της ένα “δόγμα”, πάντοτε ανήκε στο θεματοφυλάκιο της εκκλησιαστικής πίστης - που διαφυλάσσουν ο επίσκοπος Ρώμης και οι σε κοινωνία μ' αυτόν και μεταξύ τους επίσκοποι - και άρα είναι αλάθητη και ανέκκλητη²⁷. Επομένως, προκύπτει αναπόφευκτα, πως “η **Παράδοση** είναι ο

²⁴ AAS 87 (1995), 1114.

²⁵ Πράγματι, εξ- απόψεως δικαιοσύνης, μια Αποστολική Επιστολή (όπως είναι η *Ordinatio Sacerdotalis*) δεν εισάγει από μόνη της μια δογματική διδασκαλία ούτε συνιστά πρωτογενή νομοθεσία, αλλά πραγματεύεται θεματικές ποιμαντικής και κοινωνικής υφής. Ωστόσο, ο τότε γραμματέας της Επιτροπής για τη Διδασκαλία της Πίστη, T. Bertone, θα πει πως: “από τη στιγμή που ο Ρωμαίος Ποντίφικας θέλησε, έστω και όχι με ιεροπρεπή τρόπο, να επιβεβαιώσει ή να επαναβεβαιώσει διδασκαλίες που ανήκουν στην παγκόσμια και αυτονόητη πίστη του εκκλησιαστικού σώματος, πρέπει να τηρούνται με οριστικό και ανέκκλητο τρόπο”. T. BERTONE, “A proposito della recezione dei Documenti del Magistero e del dissenso pubblico”, στο *L'Osservatore Romano* 20 Δεκεμβρίου 1996, 1.5. Η αναφορά αυτή έγινε προφανέστατα λόγω της απόστασης μεταξύ του επίσημου *magisterium* και των τοπικών επισκόπων ή θεολογικών κύκλων, που είχαν διαισθανθεί την έλλειψη διαλόγου μεταξύ κορυφής και βάσης του εκκλησιαστικού σώματος.

²⁶ Σε σχόλιό του ο *L'Osservatore Romano* επισημαίνει: “Είναι σημαντικό να έχουμε υπόψη, πως το ανθρώπινο θέλημα του Χριστού όχι μόνο δεν είναι διαιτητικό [...] αλλά ενδότερα ενωμένο με το θείο θέλημα του αιωνίου Υιού, από το οποίο εξαρτάται η οντολογική και ανθρωπολογική αλήθεια της δημιουργίας των δύο φύλων”. *Sulla Risposta della Congregazione per la Dottrina della Fede circa la dottrina proposta nella Lettera apostolica “Ordinatio Sacerdotalis”*, στο *L'Osservatore Romano* 19 Νοεμβρίου 1995, 2.

²⁷ Βλ. επίσης J. RATZINGER, *Introduzione*, στο CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, *Dall'“Inter insigniores” all'“Ordinatio Sacerdotalis”*. *Documenti e commenti*, Città del Vaticano 1996, 19, όπου εξηγεί, πως, τοποθετώντας ο Ιωάννης Παύλος το μυστήριο της χειροτονίας στην Παράδοση και πράξη της Εκκλησίας δια των Επισκόπων, θέλησε να εξασφαλίσει το αλάθητο κύρος της διδασκαλίας,

ερμηνευτικός χώρος όπου ασκείται και εκφράζεται με διάφορες μορφές - μεταξύ των οποίων και με την ασφαλή πεποίθηση - η αληθής συνείδηση της Εκκλησίας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, με ομοφωνία και σταθερότητα η Εκκλησία δεν θεώρησε ποτέ ότι οι γυναίκες θα μπορούσαν να λάβουν εγκύρως την ιερατική χειροτονία²⁸. Είναι προφανές εδώ, πως η Επιτροπή για τη Διδασκαλία της Πίστης ενδιαφέρεται πρωτίστως να προστατεύσει μια ήδη διαμορφωμένη εκκλησιαστική πράξη, προσδίδοντάς της διαχρονικό θεολογικό κύρος και ανέκκλητη δογματική ισχύ, ώστε ν' αποφύγει πιθανές "από τη βάση" μεταρρυθμιστικές πιέσεις. Και το πράττει με ομολογούμενως θεολογικά συναφή τρόπο, δίχως να την ενδιαφέρουν οι ποιμαντικές προεκτάσεις του θέματος, που ήταν η κύρια ανησυχία αρκετών ανά τον κόσμο επισκόπων²⁹. Αυτονοήτως, λοιπόν, καταλήγει στη θέση ότι, έχοντας παγιωθεί στην εκκλησιαστική Παράδοση η αποκλειστική χειροτονία των ανδρών αυτή η πρακτική έχει αξία **ισότιμη** με την προκήρυξη ενός **δόγματος**, αφού ανάγεται στην αποκεκαλυμμένη αλήθεια του Ιησού για την Εκκλησία και στην ίδια την πίστη της Εκκλησίας. Τελικά, και ο ίδιος ο Ιωάννης Παύλος, υπό το παραπάνω πρίσμα, θα δηλώσει αργότερα ότι: "Το εκκλησιαστικό *magisterium* δεν έλαβε αυτή την απόφαση (σ.σ. της μη χειροτονίας των γυναικών) ως μια πράξη της εξουσίας που διαθέτει, αλλά με τη συνείδηση του καθήκοντος να υπακούσει στη θέληση του Κυρίου",³⁰ υπακοή που το εκκλησιαστικό σώμα οφείλει να τηρεί.

Συνοψίζοντας: από την αρχική αρνητική τοποθέτηση του Παύλου ΣΤ' στη δυνατότητα χειροτονίας των γυναικών με βάση την «θεμελιώδη» τριπλή επιχειρηματολογία (παράδειγμα Χριστού, εκκλησιαστική πράξη, επίσημη διδασκαλία), στην πρώτη θεολογική επεξεργασία από την Επιτροπή για τη Διδασκαλία της Πίστης (ο ιερέας, «εικόνα» του ιερατικού αξιώματος του Χριστού, ασκεί την ιερωσύνη όχι κατά το φύλο του, αλλά ως άνθρωπος που εμπεριέχει και τα δύο φύλα – είμαστε στο επίπεδο της θεολογίας της ιερωσύνης) έως την πιο πρόσφατη – και καταλυτική για το θέμα – παρέμβαση του Ιωάννη Παύλου Β' και της Επιτροπής για τη Διδασκαλία της Πίστης, υπό τον καρδινάλιο Ratzinger, που συνδέει τη μη χειροτονία των γυναικών με τις αλήθειες που εμπεριέχονται αλαθίτως στη θεία αποκάλυψη και πρέπει να τηρούνται από την Εκκλησία οριστικά. Με τον τρόπο αυτό επιφέρεται «ηρεμία» στις συνειδήσεις ή αμφιβολίες των πιστών, δογματικοποιείται η σχετική διδασκαλία με σκοπό να μην υπάρξει μεταβολή της (εδώ, βέβαια, θα μπορούσε να αναρωτηθεί κανείς: μια

όσο και του διδακτικού σώματος (ποντιφικού, αλλά και επισκοπικού σε κοινωνία με τον Επίσκοπο Ρώμης), βάσει της Συνοδικής Διάταξης *Lumen Gentium* §25, στο οποίο παραπέμπει η *Απάντηση*, σύμφωνα με το οποίο: "Όποτε οι επίσκοποι, ένας προς ένας, δεν απολαμβάνουν το προνόμιο του αλαθίτου, αλλά, παρόλο που είναι διασκορπισμένοι στον κόσμο και διατηρούν το δεσμό της κοινωνίας μεταξύ τους και με τον διάδοχο του Πέτρου, συμφωνούν να διδάξουν αυθεντικά, πως όταν μια διδασκαλία που αφορά την πίστη και τα ήθη επιβάλλεται πλήρως, τότε εκφράζει αλάνθαστα τη διδασκαλία του Χριστού".

²⁸ BERTONE, "A proposito della recezione dei Documenti del Magistero e del dissenso pubblico", 1.5.

²⁹ Βλ. POLIA, *Donna e sacerdozio*, 29-35.

³⁰ ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΥΛΟΣ Β', "La Chiesa, sacramento universale di salvezza", στο *L'Osservatore Romano* 21 Νοεμβρίου 1999, 5.

ενδεχόμενη θέση υπέρ της χειροτονίας των γυναικών θα συνιστούσε αίρεση; Κι ακόμα, η Παράδοση είναι στατική ή δυναμική, ανέκκλητη ή μεταβλητή, ακίνητη ή τείνει προς μια πρόοδο;), ενώ τέλος ανυψώνεται στο επίπεδο της αυθεντικής και μη επιδεχόμενης άλλης ερμηνείας εκκλησιαστικής διδασκαλίας. Ανεξάρτητα, όμως, από την ανέκκλητη διαχρονική και παγκόσμια ισχύ της αλήθειας γύρω από τη μη χειροτονία των γυναικών, ο πυρήνας της θεολογικής επιχειρηματολογίας βρίσκεται, κατά την άποψή μου, στη «φύση» του ιερατικού αξιώματος: ο Χριστός επέλεξε άνδρες ως αποστόλους και διαφύλαξε για τη γυναίκα έναν ρόλο ξεχωριστό, που η Εκκλησία καλείται να διακρίνει και ν' αναδείξει.

5. Οι παρεμβάσεις του πάπα Φραγκίσκου Α΄

Ύστερα από τα παραπάνω θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει, πως το ζήτημα της χειροτονίας των γυναικών έκλεισε οριστικά για τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Ας δούμε, ωστόσο, αν στις μέχρι τώρα τοποθετήσεις του νυν πάπα Φραγκίσκου Α΄ προκύπτει κάποια νέα θεολογική θέση. Στις 28 Ιουλίου 2013, απαντώντας σε σχετική ερώτηση, ο Φραγκίσκος τόνιζε τα εξής:

Μια Εκκλησία χωρίς γυναίκες είναι σαν το κολέγιο των Αποστόλων χωρίς την Παναγία. Ο ρόλος των γυναικών στην Εκκλησία δεν είναι απλώς όσο αυτός της μητρότητας, αλλά πολύ ευρύτερος: είναι ακριβώς το να είναι εικόνα της Παναγίας που βοηθά την Εκκλησία να προοδεύει! Αλλά, σκεφτείτε το, η Παναγία είναι πιο σημαντική από τους Αποστόλους [...] Η Εκκλησία είναι θηλυκή. Είναι η Εκκλησία, η νύφη, η μητέρα [...] Ο ρόλος των γυναικών στην Εκκλησία δεν πρέπει να περιορίζεται στο να είναι μητέρες, εργαζόμενες, ένας ρόλος δηλαδή περιορισμένος [...] Δεν μπορούμε να φανταστούμε μια Εκκλησία χωρίς τις γυναίκες, αλλά γυναίκες που να δραστηριοποιούνται στην Εκκλησία με το διακριτικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίζουν [...] Στην Εκκλησία έτσι πρέπει να σκεφτόμαστε τις γυναίκες: να λαμβάνουν επικίνδυνες αποφάσεις, αλλ' ως γυναίκες. Αυτό πρέπει να εξηγηθεί καλύτερα. Πιστεύω, πως δεν έχουμε ακόμη καταλήξει, στην Εκκλησία, σε μια βαθιά θεολογία της γυναικείας φύσης [...] Πρέπει να αναπτύξουμε μια βαθιά θεολογία των γυναικών [...] Θα ήθελα να εξηγήσω λίγο αυτό που είπα σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στην Εκκλησία· δεν μπορούν να περιορίζονται στο να εκτελούν κάποια διακονήματα ή να προϊστανται του φιλανθρωπικού έργου, να είναι κατηγήτριες... Όχι! Θα πρέπει να είναι κάτι περισσότερο, κάτι βαθύτερο, ακόμα και μυστηριακά, και αυτό εννοούσα όταν μίλησα για τη «θεολογία των γυναικών». Αναφορικά με τη χειροτονία των γυναικών, η Εκκλησία έχει αποφανθεί και έχει πει “όχι”. Το είπε ο Ιωάννης Παύλος Β΄, αλλά με μια διατύπωση οριστική. Αυτή η θύρα είναι κλειστή, ωστόσο στο θέμα αυτό θέλω να πω κάτι. Η Παναγία, η Μαρία, ήταν σημαντικότερη από τους Αποστόλους, τους διακόνους και τους ιερείς. Η γυναίκα στην Εκκλησία είναι πιο σημαντική από τους επισκόπους και τους ιερείς: αυτό είναι που πρέπει να

προσπαθήσουμε να αποσαφηνίσουμε καλύτερα, διότι πιστεύω, πως υπάρχει μια έλλειψη θεολογικής επεξήγησης πάνω σ' αυτό»³¹.

Σε συνέντευξή του στο έγκυρο θεολογικό δελτίο των ιησουιτών *La Civiltà Cattolica*, ο πάπας σημείωσε:

Είναι απαραίτητο να διευρύνουμε τους χώρους για την ισχυρότερη παρουσία των γυναικών στην Εκκλησία. Φοβάμαι μια λύση του τύπου «επίδειξη ανδρισμού (*machism*) με φούστα», διότι στην πραγματικότητα η γυναίκα έχει μια διαφορετική δομή από τον άνθρωπο. Ωστόσο, οι συζητήσεις που ακούω σχετικά με το ρόλο των γυναικών είναι συχνά εμπνευσμένες από μια αλαζονικά ανδρική (*macho*) ιδεολογία. Οι γυναίκες θέτουν βαθιά ερωτήματα που πρέπει ν' αντιμετωπιστούν [...] Η γυναίκα είναι απαραίτητη για την Εκκλησία. Η Παναγία, μια γυναίκα, είναι πιο σημαντική από τους επισκόπους. Το λέω αυτό, διότι δεν πρέπει να συγκόουμε το λειτούργημα με την αξιοπρέπεια. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να διερευνήσουμε καλύτερα τη μορφή της γυναίκας στην Εκκλησία. Πρέπει να εργαστούμε σκληρότερα για να κάνουμε μια βαθιά θεολογία της γυναίκας [...] Η γυναικεία ιδιοφυΐα είναι απαραίτητη στους χώρους όπου λαμβάνονται σημαντικές αποφάσεις. Η πρόκληση σήμερα είναι η ακόλουθη: Να σκεφτούμε τη συγκεκριμένη θέση της γυναίκας ακόμα και εκεί όπου ασκείται η **εξουσία** στους διάφορους τομείς της Εκκλησίας³².

Τέλος, σε συνέντευξή του στην εφημερίδα *La Stampa*, στις 15 Δεκεμβρίου 2013, ο Φραγκίσκος προχώρησε στην εξής δήλωση: «(ερώτηση δημοσιογράφου:) – Μπορώ να σας ρωτήσω αν στο μέλλον η Εκκλησία θα έχει γυναίκες καρδινάλιους; (απάντηση πάπα:) – Δεν γνωρίζω από πού ξεπήδησε αυτή η ιδέα. Οι γυναίκες στην Εκκλησία πρέπει να αναδειχθούν, όχι να “κληρικοποιηθούν”. Όποιος μιλά για γυναίκες καρδινάλιους υποφέρει λίγο από κληρικαλισμό»³³.

Οι δηλώσεις του πάπα Φραγκίσκου δεν θίγουν, προφανώς, τον οριστικό χαρακτήρα με τον οποίο αποφάνθηκε ο προκάτοχός του Ιωάννης Παύλος. Παρόλ' αυτά, οι τοποθετήσεις του – δίχως να συνιστούν επίσημη διδασκαλία, αφού πρόκειται κυρίως για δηλώσεις σε δημοσιογραφικά έντυπα (επιλογή, ενδεχομένως, όχι τυχαία) – βοηθούν στη διεύρυνση της συζήτησης, καθώς την αποδεσμεύουν από την προηγούμενη «κληρικοκεντρική» της φόρμουλα και την εντάσσουν σε μια ευρύτερη προοπτική. Έχοντας πιθανόν τη διάθεση να κατευθύνει τη συζήτηση πέρα από τη στενωπό της κληρικοκεντρικότητας, ο πάπας αισθάνεται έκπληξη όταν κάποιοι επιμένουν στο θέμα της χειροτονίας των

³¹ http://www.vatican.va/holy_father/francesco/speeches/2013/july/documents/papa-francesco_20130728_gmg-conferenza-stampa_en.html (τελευταία πρόσβαση: 14 Ιανουαρίου 2014).

³² *La Civiltà Cattolica* 3918/19 Σεπτεμβρίου 2013, 466-467.

³³ <http://www.lastampa.it/2013/12/15/esteri/vatican-insider/it/mai-avere-paura-della-tenerezza-1vmuRIcbjQID5BzTsnVuvK/pagina.html> (τελευταία πρόσβαση: 14 Ιανουαρίου 2014).

γυναικών, τη στιγμή που, όπως ομολογεί, η Παναγία υπήρξε σημαντικότερη των ιερέων και των επισκόπων.

Άρα το ζητούμενο δεν είναι τόσο η απόδοση στις γυναίκες κάποιων διακονημάτων ιερατικού, ποιμαντικού, διδακτικού ή κατηχητικού χαρακτήρα – ως αποκατάσταση κάποιας προϋπάρχουσας αδικίας έναντι των γυναικών, αλλά η αποσαφήνιση ενός σαφέστερου, μυστηριακά, ρόλου των γυναικών στην Εκκλησία (η *μορφή* της γυναίκας) - αν και ο ίδιος ο πάπας δεν φαίνεται να υπονοεί την ανάληψη κάποιου ιερατικού αξιώματος - μια πιο ξεκάθαρη «θεολογία των γυναικών», που ν' αναδεικνύει αυτό που διαθέτει η γυναίκα με μοναδικό τρόπο και που μπορεί να διαθέσει στην εκκλησιαστική κοινότητα και την ανθρωπότητα. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να είναι η **μητρότητα**. Λέει χαρακτηριστικά ο ποντίφικας: «Πολλά πράγματα μπορούν ν' αλλάξουν και έχουν αλλάξει με την πολιτιστική και κοινωνική εξέλιξη, αλλά παραμένει το γεγονός, ότι είναι η γυναίκα που συλλαμβάνει, φέρει στη μήτρα της και γεννάει τα παιδιά των ανδρών. Κι αυτό δεν είναι απλώς ένα βιολογικό γεγονός, αλλά συνεπάγεται έναν πλούτο συνεπειών τόσο για την ίδια τη γυναίκα, για τον τρόπο που αυτή υπάρχει, όσο και για τις σχέσεις της, για τον τρόπο που τοποθετείται σε σχέση με την ανθρώπινη ζωή και τη ζωή εν γένει. Καλώντας τη γυναίκα στη μητρότητα, ο Θεός της ανέθεσε μ' έναν πολύ ιδιαίτερο τρόπο την ανθρώπινη ύπαρξη [...] δύο κινδύνοι είναι πάντα παρόντες, δύο αντίθετα άκρα που καταστρέφουν τη γυναίκα και την κλήση της [...] η μείωση της μητρότητας σε κοινωνικό ρόλο, σε εργασία, που, αν και ευγενής, στην πραγματικότητα περιθωριοποιεί τη γυναίκα από τις δυνατότητές της, δεν την αξιολογεί πλήρως για την οικοδόμηση της κοινότητας. Πρόκειται για κάτι που συμβαίνει τόσο στο χώρο της κοινωνίας, όσο και σ' αυτόν της Εκκλησίας [...] (ο άλλος κίνδυνος), ως αντίδραση στον πρώτο, προς την αντίθετη κατεύθυνση (είναι) η προώθηση μιας μορφής χειραφέτησης που, προκειμένου να καταλάβει τους χώρους που αφαιρεί από τους άνδρες, απογυμνώνει τη γυναίκα από τα πολύτιμα γνωρίσματα που την χαρακτηρίζουν. Κι εδώ θα ήθελα να τονίσω, ότι η γυναίκα έχει μια ιδιαίτερη ευαισθησία για τα “πράγματα του Θεού”, ιδίως στο να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε το έλεος, την τρυφερότητα και την αγάπη που έχει ο Θεός για μας»³⁴.

Βρισκόμαστε εδώ σε μια αξιοσημείωτη εξέλιξη: στη σκέψη του πάπα Bergoglio η γυναίκα δεν είναι απλά αυτή που αναλαμβάνει το έργο της μετάδοσης της πίστης και της διδαχής του Ευαγγελίου ή που συμμετέχει στο κατηχητικό έργο – αναλαμβάνοντας κάποιο ενεργό εξωτερικό ρόλο διακριτικό από αυτών των ανδρών – αλλά αυτή που, έχοντας ενδότατα το μοναδικό χάρισμα της μητρότητας, κατανοεί την τρυφερότητα και την αγάπη του Θεού για τον κόσμο, συν-πληρώνοντας τα λειτουργήματα των ανδρών και ενεργώντας *μαζί* με τους άνδρες για το καλό της Εκκλησίας, διότι τελικά, η Εκκλησία “χάνοντας τις

³⁴ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ Α', *Ομιλία* στους συμμετέχοντες στο Σεμινάριο για τα 25 χρόνια από την Αποστολική Επιστολή *Mulieris dignitatem*, 12 Οκτωβρίου 2013 (http://www.vatican.va/holy_father/francesco/speeches/2013/october/documents/papa-francesco_20131012_seminario-xxv-mulieris-dignitatem_en.html - τελευταία πρόσβαση: 14 Ιανουαρίου 2014).

γυναίκες, κινδυνεύει να γίνει στείρα”. Με τον τρόπο αυτό, ο πάπας Φραγκίσκος επανέρχεται στη μυστηριακή και όχι όχι “χρηστική” κατανόηση της αξίας της γυναίκας, αλλά σιωπηρά την αποσυνδέει από την μάλλον περιοριστική ερμηνευτική του Ratzinger και την εντάσσει σε ευρύτερα ανθρωπολογικά πλαίσια, σύμφωνα με την αρχική διαίσθηση του Παύλου ΣΤ΄: το ιδιαίτερο ρόλο της γυναίκας ανεξάρτητα και όχι σε συνάρτηση με την ιερωσύνη. Έτσι, ο λόγος δε γίνεται πλέον για ομογενοποίηση των φύλων ούτε για ισότιμη την κατανομή των εκκλησιαστικών αξιωμάτων, αλλά για τη *θεολογική* διάκριση της μοναδικότητάς τους (τη «θεολογία της γυναίκας»), σύμφωνα με τον τρόπο και το σκοπό για τον οποίο ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο, άνδρα και γυναίκα.